

اتحادیه بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی ایران

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب

بازرگانی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی

در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴

و همسنگی آن با مدت مشابه سال قبل

شناسنامه گزارش

عنوان:

بازرگانی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ و همسنگی آن با
مدت مشابه سال قبل

گروه اقتصاد کشاورزی

تهیه کنندگان: محمد مهدی فارسی

ناظر علمی: کوروش صادقزاده و بهزاد فکاری

تاریخ انتشار: آبان ماه ۱۴۰۴

طبقه‌بندی موضوعی: بازرگانی کالاهای کشاورزی

واژه‌های کلیدی: واردات، صادرات، محصولات کشاورزی، محصولات صنایع غذایی، تراز تجاری

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان موسوی (فرست)، پلاک ۱۷۵، تلفن: ۸۵۷۳۲۸۴۳

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
۱- مقدمه:	۱
۲- تراز تجاری	۱
۳- صادرات	۴
۳-۱- محصولات کشاورزی	۴
۳-۲- محصولات صنایع غذایی	۶
۳-۳- تمرکز صادرات	۸
۳-۴- صادرات نهاده‌ها	۱۰
۳-۴-۱- آفتکش‌ها	۱۰
۳-۴-۲- کودها	۱۰
۳-۴-۳- بذور	۱۱
۳-۴-۴- ماشین‌ها و ادوات کشاورزی	۱۱
۳-۴-۵- واکسن و دارو	۱۱
۴- واردات محصولات کشاورزی	۱۱
۴-۱- محصولات کشاورزی	۱۱
۴-۲- محصولات صنایع غذایی	۱۴
۴-۲-۱- آفتکش‌ها	۱۶
۴-۲-۲- کود ها	۱۷
۴-۲-۳- بذور	۱۷
۴-۲-۴- ماشین‌های و ادوات کشاورزی	۱۸
۴-۲-۵- واکسن و دارو	۱۸

پیشگفتار

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران، در راستای مأموریت‌های خود و با هدف پایش مستمر وضعیت تجارت خارجی بخش کشاورزی، به صورت منظم آمار صادرات و واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی کشور را رصد و تحلیل نموده و گزارش‌های مرتبط را تهیه و منتشر می‌نماید. در همین چارچوب، گزارش حاضر با عنوان «بازرگانی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ و همسنگی آن با مدت مشابه سال قبل»، بر پایه اطلاعات مقدماتی منتشرشده از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران تنظیم شده است. این گزارش با هدف اطلاع‌رسانی به فعالان بخش خصوصی، تصمیم‌گیران، سیاست‌گذاران و پژوهشگران حوزه کشاورزی منتشر می‌شود و می‌تواند مبنایی برای تحلیل روندهای تجاری، آسیب‌شناسی و تصمیم‌گیری‌های آتی در این حوزه باشد.

مقدمه:

بازرگانی محصولات کشاورزی با توزیع و انتقال کارآمد محصولات از مناطقی که با مازاد محصول مواجه می‌باشند به مناطقی که دارای کسری هستند نقش مهمی در اتصال سیستم غذایی کشورهای مختلف ایفا می‌کند. از این رو تجارت محصولات کشاورزی امکان دسترسی تمامی مصرف‌کنندگان به مواد غذایی کافی، سالم و مغذی را در سطح جهانی فراهم آورده است و از سوی دیگر بخش عمده‌ای از درآمد حاصل از تولید و فرآوری محصولات کشاورزی وابسته به بازرگانی این محصولات در سطح جهان می‌باشد. با توجه به تغییرات در روند عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی به دلیل بروز تغییرات جمعیتی، ترجیحات و تمایلات غذایی، رشد شهرنشینی، تغییرات الگوی مصرف و همچنین اثرگذاری غیر قابل پیش‌بینی تغییرات اقلیم بر الگوهای عرضه مواد غذایی نقش بازرگانی کالاهای کشاورزی در سالیان آتی در افزایش تاب‌آوری سیستم‌های کشاورزی و تأمین پایدار امنیت غذایی افزایش خواهد یافت و بدون توجه به تجارت محصولات کشاورزی، دستیابی به سیستم پایدار تولید محصولات کشاورزی و تأمین امنیت غذایی امکان‌پذیر نخواهد بود (سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی، ۲۰۲۳).

کشور ایران نیز در دهه‌های اخیر از یک سو با رشد فزاینده جمعیت، تغییرات الگوهای سکونت و افزایش شهرنشینی و ایجاد تغییرات در الگوهای غذایی مواجه شده است و از سوی دیگر به دلیل بروز تغییرات اقلیمی پایداری سیستم‌های تولید محصولات کشاورزی و همچنین تأمین امنیت غذایی پایدار در کشور با چالش‌هایی مواجه شده است. از این رو توجه به بازرگانی محصولات کشاورزی در راستای دستیابی به اهدافی مانند افزایش درآمد فعالان بخش کشاورزی، پایدار نمودن سیستم تولید کشاورزی و ارتقاء امنیت غذایی الزامی می‌باشد. با در نظر گرفتن این موضوع در گزارش حاضر میزان و ارزش صادرات و واردات محصولات کشاورزی، صنایع غذایی و نهاده‌های مورد استفاده در این بخش و همچنین ارزش واحد هر یک از این کالاها به صورت ماهیانه مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر این سهم هر یک از مبادی وارداتی و مقاصد صادراتی در صادرات و واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی کشاورزی نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است. در کنار این موارد شاخص تمرکز صادرات محصولات کشاورزی نیز از منظر گروه‌های کالایی و همچنین از منظر بازارهای صادراتی محاسبه شده و نسبت به مدت مشابه سال گذشته مقایسه شده است.

۱- تراز تجاری

تراز تجاری محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در شش ماه اول سال ۱۴۰۴ منفی ۴,۸ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته در حدود صد میلیون دلار افزایش یافته که نشان از بدتر تراز تجاری بخش

کشاورزی و صنایع غذایی نسبت به سال گذشته دارد. (جدول ۱). افزایش کسری تراز تجاری در سال جاری نسبت به مدت مشابه سال گذشته ناشی از افزایش ۹ درصدی ارزش صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در مقابل افزایش ۵ درصدی ارزش واردات محصولات در این بخش بوده است. باید به این نکته توجه شود که با وجود اینکه ارزش صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی نسبت به واردات به طور نسبی افزایش بیشتری داشته است اما به واسطه اینکه ارزش مطلق صادرات به مراتب کمتر از واردات می باشد کسری تراز تجاری بخش کشاورزی نسبت به مدت مشابه سال گذشته افزایش یافته است.

جدول ۱- تراز تجاری محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در شش ماه اول ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴

متغیر	شش ماه اول ۱۴۰۳	شش ماه اول ۱۴۰۴	نرخ تغییر
مقدار صادرات (میلیون تن)	۴,۲۵	۴,۱۵	-۲٪
مقدار واردات (میلیون تن)	۱۱,۹۱	۱۳,۳۵	۱۲٪
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۲,۹۵	۳,۲۱	۹٪
ارزش واردات (میلیارد دلار)	۷,۶۲	۷,۹۹	۵٪
تراز تجاری (میلیارد دلار)	-۴,۷	-۴,۸	۲٪

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده های گمرک جمهوری اسلامی ایران

در جدول ۲ مقدار و ارزش صادرات و واردات محصولات کشاورزی ارائه شده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته در شش ماه اول سال ۱۴۰۴ ارزش واردات محصولات کشاورزی بیش از صادرات بوده و این تفاوت، کسری ۴,۹ میلیارد دلاری تراز تجاری در این مدت را به همراه داشته است، هرچند که میزان کسری تراز تجاری نسبت به سال گذشته در حدود ۳۰۰ میلیون دلار افزایش یافته است. دلیل اصلی افزایش کسری تجاری در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ افزایش ۱۰ درصدی صادرات محصولات کشاورزی و در مقابل افزایش ۷ درصدی ارزش واردات بوده است که با توجه به بیشتر بودن ارزش مطلق واردات نسبت به صادرات رشد بیشتر صادرات نسبت به واردات نتوانسته است منجر به بهبود تراز تجاری بخش کشاورزی شود. بررسی دقیق تر آمار ارائه شده نشان می دهد که نه تنها ارزش واردات محصولات در حدود ۵۰۰ میلیون نسبت به سال گذشته بیشتر بوده بلکه مقدار واردات نیز در حدود ۱,۵ میلیون تن افزایش یافته است. در مقابل افزایش ارزش صادرات محصولات کشاورزی قریب ۲۰۰ میلیون دلار بوده و از سوی دیگر مقدار صادرات نیز در حدود ۲۰۰ هزار تن کاهش یافته است.

جدول ۲- تراز تجاری محصولات کشاورزی در شش ماه اول ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴

متغیر	شش ماهه اول ۱۴۰۳	شش ماهه اول سال ۱۴۰۴	نرخ تغییر
مقدار صادرات (میلیون تن)	۳,۶۱	۳,۴۸	-۴٪
مقدار واردات (میلیون تن)	۱۱,۸	۱۳,۳	۱۳٪
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۲,۴	۲,۶	۱۰٪
ارزش واردات (میلیارد دلار)	۷,۰۵	۷,۵۵	۷٪
تراز تجاری (میلیارد دلار)	-۴,۶	-۴,۹	۶٪

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده های گمرک جمهوری اسلامی ایران

تراز تجاری محصولات صنایع غذایی نیز در جدول ۳ نمایش داده شده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته ارزش صادرات محصولات صنایع غذایی از ۵۴۷ میلیون دلار در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۳ به ۵۷۵ میلیون دلار در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ افزایش یافته که نشان از افزایش ۵ درصدی ارزش صادرات این محصولات دارد در طرف مقابل ارزش واردات محصولات صنایع غذایی از ۵۸۰ میلیون دلار در شش ماه اول سال ۱۴۰۳ به ۴۴۷ میلیون دلار در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ رسیده که نشان از کاهش ۲۳ درصدی دارد بر این اساس تراز تجاری محصولات صنایع غذایی از ۳۳- میلیون دلار در شش ماه نخست سال ۱۴۰۳ به ۱۲۸ میلیون دلار در مدت مشابه سال جاری رسیده که نشان دهنده بهبود ۲۸۹ درصدی تراز تجاری در این بخش است. بررسی حجم محصولات صنایع غذایی صادراتی نیز نشان از افزایش ۵ درصدی مقدار صادرات شش ماه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه سال گذشته دارد و مقدار صادرات نیز از ۶۴۶ هزار تن به ۶۷۶ هزار تن افزایش یافته است. اما در مقابل میزان واردات محصولات صنایع غذایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ در حدود ۷۰ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته نشان دهنده کاهش ۳۰ درصدی این شاخص است.

جدول ۳- تراز تجاری محصولات صنایع غذایی در شش ماه اول ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴

متغیر	شش ماهه اول سال ۱۴۰۳	شش ماهه اول سال ۱۴۰۴	نرخ تغییر
مقدار صادرات (هزار تن)	۶۴۶	۶۷۶	۵٪
مقدار واردات (هزار تن)	۱۰۰	۷۰	۳۰٪-
ارزش صادرات (میلیون دلار)	۵۴۷	۵۷۵	۵٪
ارزش واردات (میلیون دلار)	۵۸۰	۴۴۷	۲۳٪-
تراز تجاری (میلیون دلار)	۳۳-	۱۲۸	۲۸۹
سهم ارزش صادرات صنایع غذایی به کشاورزی و صنایع غذایی	۱۸,۵٪	۱۷,۹٪	۳,۵٪-
سهم ارزش واردات صنایع غذایی به کشاورزی و صنایع غذایی	۷,۶٪	۵,۶٪	۲۶,۵٪-

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

بررسی سهم صنایع غذایی از کل صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در دو دوزه مشابه سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ حاکی از این است که این سهم کاهش ۳,۵ درصدی را به ثبت رسانده است و از ۱۸,۵ درصد در شش ماه نخست سال ۱۴۰۳ به ۱۷,۹ درصد در سال ۱۴۰۴ کاهش یافته است. به عبارت دیگر میزان صادرات محصولات با ارزش افزوده بیشتر و با منشا کشاورزی در سال جاری کاهش یافته است و سهم صادرات محصولات خام افزایش یافته است. همچنین سهم واردات محصولات صنایع غذایی از کل واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در دو دوره مورد بررسی از ۷,۶ درصد به ۵,۶ درصد کاهش یافته است.

۲- صادرات

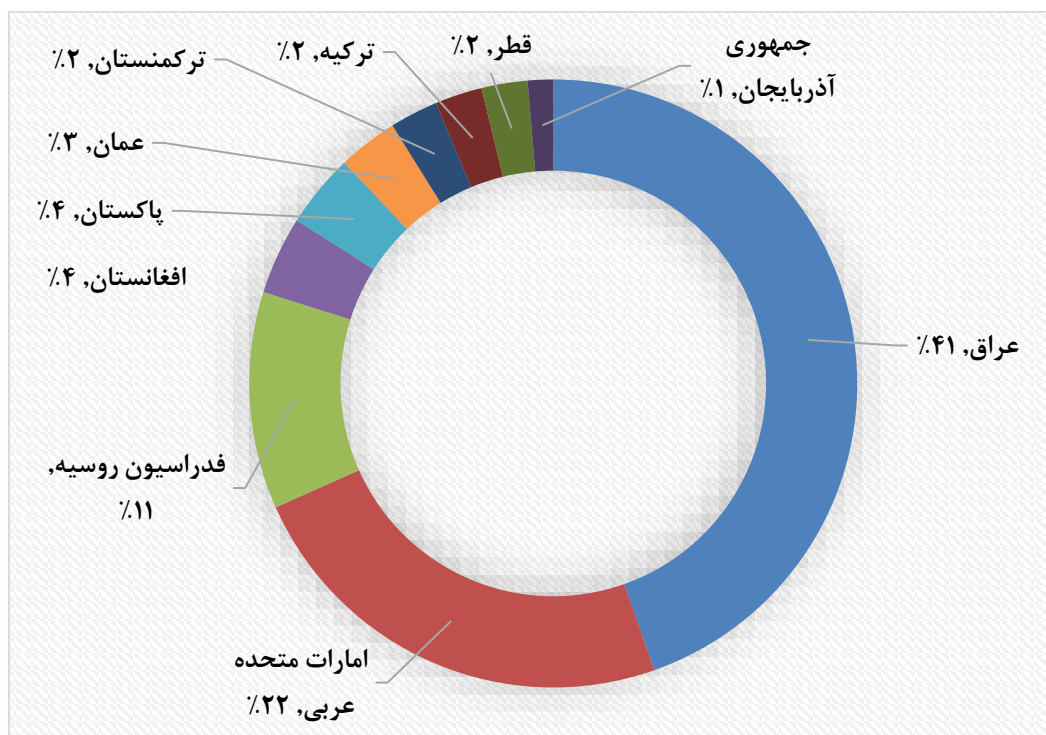
۲-۱- محصولات کشاورزی

مقدار و ارزش صادرات محصولات کشاورزی در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ به ترتیب به ۳,۴۸ میلیون تن و ۲,۶ میلیارد دلار بوده است که هر شاخص نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ترتیب به میزان ۴ درصد کاهش و ۱۰ درصد افزایش یافته است به عبارت دیگر در شش ماه نخست سال جاری محصولات کشاورزی ارزشمندتری از کشور صادر شده است. در میان محصولات صادراتی از منظر وزن به ترتیب سایر سبزیجات (۲۸٪)، هندوانه و خربزه (۱۷٪)، شیر و فرآورده‌های آن (۱۲٪)، گوجه‌فرنگی تازه (۱۱٪)، سیب (۶٪)، سایر میوه‌های تازه (۵٪)، مرکبات (۳٪)، پیاز و موسیر تازه (۳٪)، سیب‌زمینی (۳٪) و خرما (۲٪) و با مجموع سهم ۸۹ درصدی ۱۰ کالای برتر صادراتی از منظر وزن در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ به حساب می‌آیند از منظر ارزش نیز محصولات شیر و فرآورده‌های آن (۲۴٪)، پسته و مغز پسته (۱۴٪)، گوجه‌فرنگی تازه (۹٪)، سایر سبزیجات (۹٪)، سایر میوه‌های تازه (۸٪)، هندوانه و خربزه (۷٪)، ماهی (۴٪)، زعفران (۴٪)، انگور خشک کرده (۳٪)، سیب (۳٪) و خرما (۳٪) و در مجموع با سهمی ۸۴ درصدی از کل ارزش صادرات ۱۰ محصول برتر صادراتی کشور در شش ماهه اول سال ۱۴۰۴ به حساب می‌آیند.

ارزش واحد کالاهای صادراتی بخش کشاورزی در دوره مورد بررسی در سال ۱۴۰۴ در حدود ۷۵۹ دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به ارزش واحد ۶۶۵,۴ دلاری سال ۱۴۰۳ در حدود ۱۴ درصد افزایش یافته است. در میان محصولات مختلف زعفران با ارزش واحد ۹۴۸ هزار دلار به ازای هر تن، خاویار به ارزش واحد ۶۵۳ هزار دلار به ازای هر تن، پسته و مغز آن با ۷,۷ هزار دلار، روده و بادکنک و شکمبه حیوانی با ارزش ۷,۵ هزار دلار، روغن نباتی با ۴,۶ هزار دلار به ازای هر تن و میگو با ارزش ۳,۳ هزار دلار به ازای هر تن ارزشمندترین محصولات صادراتی بخش کشاورزی به حساب می‌آیند. مقایسه ارزش واحد ارزشمندترین محصولات صادراتی نسبت به سه ماهه ابتدای سال ۱۴۰۳ حاکی از این است که قیمت زعفران (۹٪)، خاویار (۱۵٪) و روغن نباتی (۴۲۶٪) افزایش یافته است و در مقابل ارزش واحد پسته و مغز آن (۲۲٪) و روده و بادکنک و شکمبه حیوانی (۲۵٪) کاهش یافته است و قیمت محصول میگو نیز نسبت به سال گذشته تغییری نداشته است.

مهمترین مقاصد صادرات کالاهای کشاورزی ایران از منظر مقدار مورد بررسی قرار گرفته و در نمودار ۱ نمایش داده شده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته کشور عراق با سهم ۴۱ درصدی از کل مقدار صادرات کالاهای کشاورزی مهمترین مقصد صادرات کالاهای کشاورزی ایران به حساب می‌آید و پس از آن کشورهای امارات متحده عربی ۲۲٪، فدراسیون روسیه ۱۱٪، افغانستان ۴٪ و پاکستان ۳٪ در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار دارند. و پس از آن نیز کشورهای عمان، ترکمنستان، ترکیه، قطر و جمهوری آذربایجان با سهمی بین سه تا یک درصد از مقدار صادرات کالاهای کشاورزی در رتبه ششم تا دهم قرار گرفته‌اند. نکته قابل توجه این است که تمامی کشورهای مقصد کالاهای صادراتی ایران از کشورهای همسایه (مرز زمینی و دریایی) هستند و تمامی کشورهای برتر مقصد صادراتی به استثنای کشور روسیه از جمله کشورهای آسیایی به حساب می‌آیند. به عبارتی، بازار صادرات محصولات کشاورزی ایران به طور عمده به کشورهای همسایه محدود شده است و در این بین کشورهای عراق و امارات متحده عربی سهم قابل توجهی را به خود اختصاص داده‌اند (نمودار ۱).

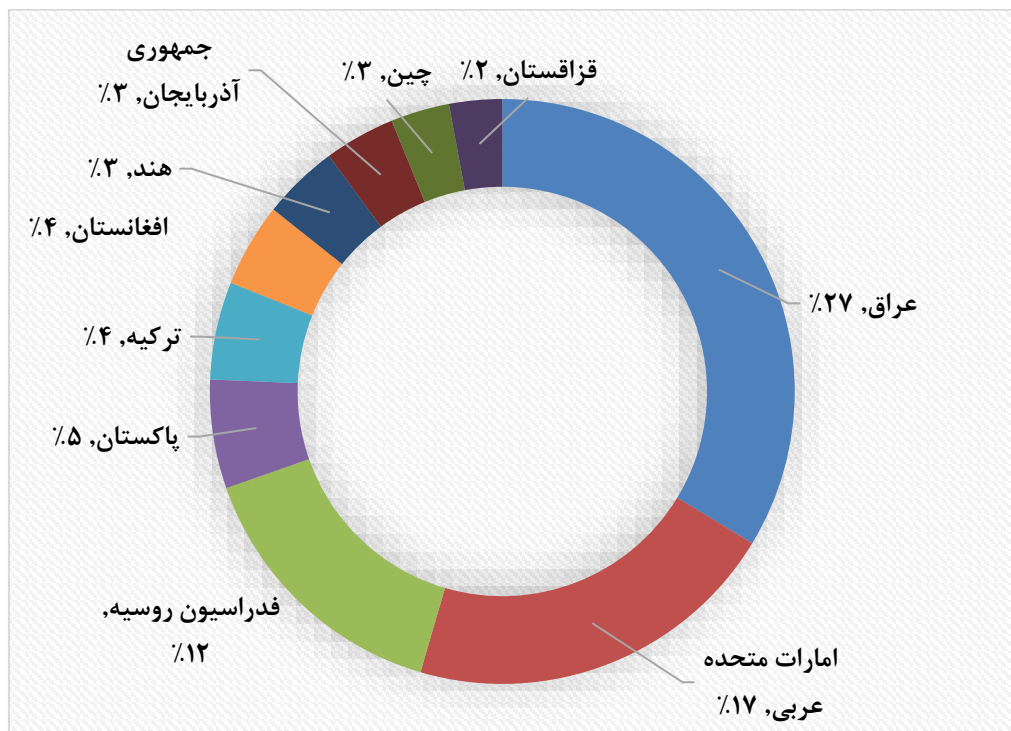
نمودار ۱- سهم ده مقصد مهم صادراتی محصولات کشاورزی از نظر مقدار در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

مهمترین مقاصد صادرات کالاهای کشاورزی ایران از نظر ارزش در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ در نمودار ۲ نمایش داده شده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته کشور عراق با سهم ۲۷ درصدی از ارزش صادرات محصولات کشاورزی در رتبه نخست قرار دارد و پس از آن نیز کشور امارات متحده عربی (۱۷)، فدراسیون روسیه (۱۲)، پاکستان (۵) و ترکیه (۴) به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. و پس از آن نیز کشورهای افغانستان، هند، جمهوری آذربایجان، چین و قزاقستان با سهمی بین ۳ تا ۲ درصد در رده ششم تا دهم مهم‌ترین مقاصد صادراتی کالاهای کشاورزی از منظر ارزش به حساب می‌آیند. بر خلاف مقدار صادرات، تنوع کشورهای مقصد صادراتی از منظر ارزش متنوع‌تر می‌باشد و علاوه بر کشورهای همسایه کشورهای نظیر هندوستان، چین و قزاقستان نیز سهمی از ارزش صادرات محصولات کشاورزی ایران را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۲. سهم ده مقصد مهم صادراتی محصولات کشاورزی از نظر ارزش در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

۲-۲- محصولات صنایع غذایی

مقدار صادرات محصولات صنایع غذایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۶۷۶ هزار تن بوده است که این مقدار نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۵ درصد افزایش یافته است. از منظر ارزش نیز صادرات محصولات گروه صنایع غذایی با افزایش ۵ درصدی از ۵۴۷ میلیون دلار در شش ماه نخست سال ۱۴۰۳ به ۵۷۵ میلیون دلار در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ رسیده است. بررسی مهمترین کالاهای صادراتی صنایع غذایی از منظر مقدار نشان از این دارد که خوراک آماده دام و طیور با سهمی ۱۷,۸ درصدی از مقدار صادرات صنایع غذایی در رتبه نخست قرار دارد و پس از آن رب گوجه‌فرنگی (۱۱,۳٪)، انواع خمیرهای غذایی (۱۰,۵٪)، انواع آبمیوه و کمپوت (۱۰,۳٪)، بیسکویت و ویفر (۹,۱٪)، شیرینی و شکلات بدون کاکائو (۶,۵٪)، سیب‌زمینی آماده یا محفوظ شده (۶,۳٪)، سایر سبزیجات محفوظ شده (۵,۶٪)، مربا، ژله و مارمالاد (۵,۲٪) و آمعدنی و نوشابه (۴٪) و با سهمی ۸۷ درصدی از کل مقدار صادرات در رده‌های دوم تا دهم قرار گرفته‌اند.

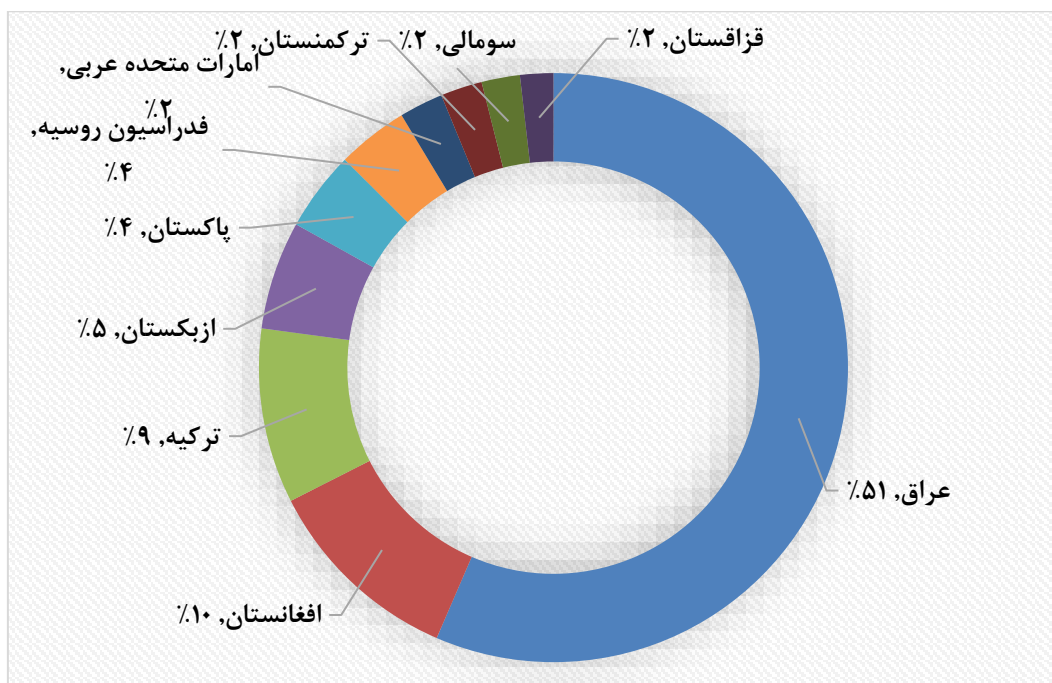
از نظر ارزش صادرات محصول خوراک آماده دام و طیور، ارزآوری بالغ بر ۹۹ میلیون دلاری در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ داشته و سهمی ۱۷ درصدی از کل ارزش صادرات صنایع غذایی را به خود اختصاص داده است. پس از آن محصولات انواع آب میوه و کمپوت با ارزش صادرات ۵۲,۹ میلیون دلار و سهم ۹ درصدی، رب گوجه‌فرنگی با ارزش صادرات ۴۷ میلیون دلاری و سهم ۸ درصدی، بیسکویت و ویفر با ارزش صادرات ۴۶,۸ میلیون دلار (۸٪) و شیرینی و شکلات (بدون کاکائو) با ارزش ۴۳,۶ میلیون دلار (۸٪) پنج محصول اصلی ارزآور در گروه کالاهای صنایع غذایی محسوب می‌شوند. پس از این محصولات، انواع خمیرهای غذایی (۷٪)، سیب‌زمینی‌های آماده و محفوظ شده (۶٪)، مربا، ژله و مارمالاد (۶٪)، سایر سبزیجات آماده یا محفوظ شده (۶٪) و بستنی (۶٪) جز ده محصول ارزآور تولیدات

صنایع غذایی می‌باشد و در مجموع سهمی ۸۱ درصدی از کل ارزش صادرات محصولات صنایع غذایی را خود اختصاص داده‌اند.

متوسط ارزش واحد کالاهای صادراتی صنایع غذایی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۸۵۰,۲ دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشدی ۰,۵ درصدی را به ثبت رسانده است. در میان محصولات صادراتی فرآورده‌های غذایی برای تغذیه کودکان با ارزش واحد ۳۱۵۷,۲ دلار به ازای هر تن گرانترین محصول صادراتی صنایع غذایی محسوب می‌شود و پس از آن گروه سوسیس و انواع گوشت‌های کنسرو شده و فرآورده‌های غذایی مرکب و هموژنیزه به ترتیب با ارزش واحد ۲۸۷۵ و ۲۶۵۷,۲ دلار در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر گروه محصولی انواع شربت قند، آرد گندم و انواع سرکه خوراکی به ترتیب با ارزش واحد ۲۶۸,۹، ۳۸۵,۵ و ۵۳۴,۹ دلار به ازای هر تن کم ارزش‌ترین محصولات صادراتی گروه صنایع غذایی به حساب می‌آیند.

مهمترین کشورهای مقصد صادراتی محصولات صنایع غذایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ از منظر مقدار در نمودار ۳ نمایش داده شده‌اند. بر این اساس کشور عراق با سهم ۵۱ درصدی از مقدار صادرات صنایع غذایی نخستین مقصد صادرات این کالاها به حساب می‌آید و پس از آن به ترتیب کشورهای افغانستان با سهم ۱۰٪، ترکیه با سهم ۹٪، ازبکستان با سهم ۵٪ و پاکستان با سهم ۴٪ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. مابقی مقاصد صادراتی کالاهای صنایع غذایی در شش ماه نخست سال جاری سهمی کمتر از ۴ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. بررسی مقاصد صادراتی کالاهای صنایع غذایی نشان از این دارد که به استثنای کشور سومالی و قزاقستان سایر کشورهای مقصد از جمله کشورهای همسایه به حساب می‌آیند.

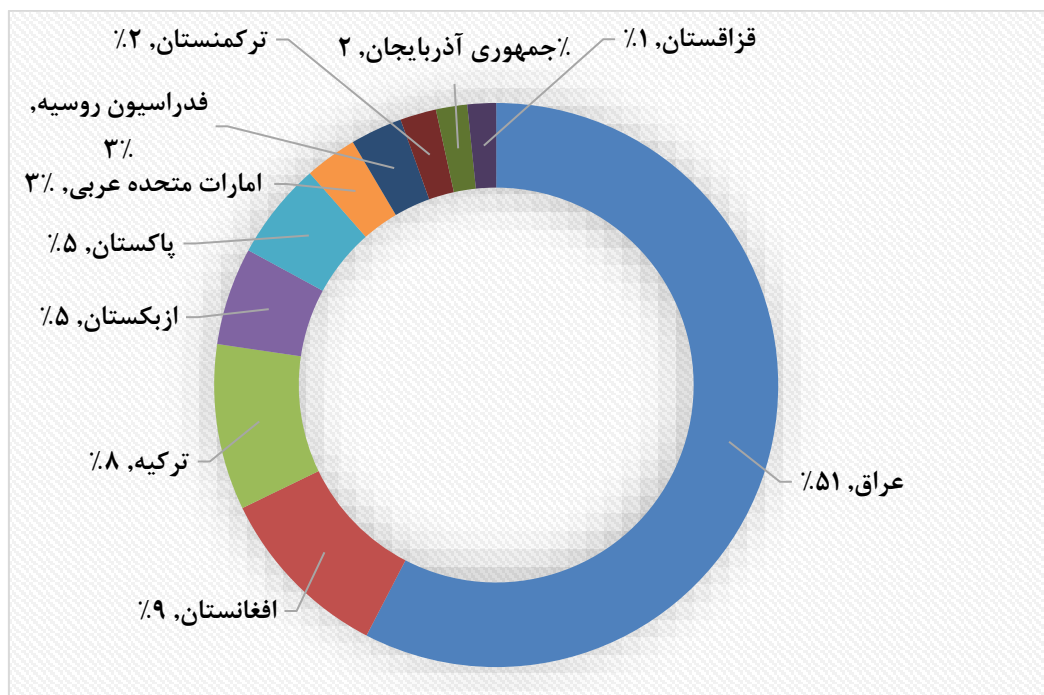
نمودار ۳. سهم ده مقصد مهم صادراتی محصولات صنایع غذایی از نظر مقدار در شش ماه اول ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

در نمودار ۴ ده کشور مقصد مهم صادرات کالاهای صنایع غذایی کشور از منظر ارزش ارائه شده است. بر این اساس کشور عراق با سهم ۵۱ درصدی از ارزش صادرات محصولات صنایع غذایی کشور مهمترین مقصد این گروه کالاها به حساب می‌آید و پس از آن کشورهای افغانستان، ترکیه، ازبکستان و پاکستان به ترتیب با سهمی ۹، ۸، ۵ و ۵ درصدی در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. سهم سایر کشورهای مقصد صادرات کالاهای صنایع غذایی کشور از جمله امارات متحده عربی، فدراسیون روسیه، ترکمنستان، جمهوری آذربایجان و قزاقستان به طور نسبی اندک بوده و سهمی کمتر از چهار درصد از ارزش صادرات را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۴. سهم ده مقصد مهم صادراتی محصولات صنایع غذایی از نظر ارزش در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

۳-۲- تمرکز صادرات

با توجه به اهمیت صادرات محصولات کشاورزی به منظور سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق لازم است این شاخص از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گیرد تا تصویری روشن از جایگاه صادرات محصولات بخش کشاورزی ارائه شود. بر اساس پیشنهاد بانک جهانی یکی از ابزارهای بررسی عملکرد تجاری هر کشور و بخش‌های اقتصادی بررسی میزان تنوع محصول و بازار است. یکی از شاخص‌های مورد استفاده به این منظور، شاخص تمرکز صادرات می‌باشد که این شاخص را می‌توان از دو منظر میزان تمرکز بر گروه‌های کالایی صادراتی و همچنین میزان تمرکز بر بازارها محاسبه نمود. به منظور محاسبه این شاخص روش‌های مختلفی ارائه شده است که از آن جمله می‌توان به شاخص هرفیندال، شاخص هانا-کی، شاخص آنتروپی مرتبه اول و شاخص انحراف لگاریتمی اشاره کرد (خداداد کاشی و شهیکی تاش، ۱۳۸۴) که با توجه به فراوانی استفاده از شاخص هرفیندال در این گزارش نیز این شاخص برای بررسی تمرکز صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی و همچنین بررسی تمرکز مقاصد صادراتی محاسبه شده است. فرمول محاسبه شاخص تمرکز صادراتی به قرار زیر است:

$$H = \sum_{i=1}^N S_i^2$$

که در این رابطه S_i سهم هر گروه محصولی یا هر کشور از کل صادرات محصولات کشاورزی می باشد. مقدار این شاخص بین صفر و یک است چنانچه عدد محاسبه شده برای این شاخص نزدیک به صفر باشد بیانگر صادرات همگن تر و یا مقاصد صادراتی متنوع تر است و در صورتی که عدد محاسبه شده برای این شاخص به یک نزدیک تر باشد بیانگر صادرات کشور در چند محصول یا در چند بازار متمرکز می باشد (مرکز پژوهش های مجلس، ۱۴۰۱).

در جدول ۴ شاخص تمرکز صادرات محصولات کشاورزی برای دو گروه کالاهای کشاورزی و صنایع غذایی بر مبنای کالاهای صادراتی هر گروه و همچنین مقاصد صادراتی برای شش ماه نخست سال های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ محاسبه شده است. در حوزه محصولات کشاورزی شاخص تمرکز برای محصولات صادراتی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ برابر ۰,۲۹ بوده و در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ به ۰,۲۷ رسیده است که این مسأله نشان دهنده افزایش حدود ۰,۷ درصدی تنوع محصولات صادراتی گروه کشاورزی است. شاخص تمرکز از منظر بازارهای صادراتی از ۰,۱۳۳ واحد در شش ماه نخست سال ۱۴۰۳ به ۰,۱۲۶ در شش ماه اول سال ۱۴۰۴ رسیده که نشان از افزایش تنوع مقاصد کالاهای صادراتی بخش کشاورزی دارد. به عبارت دیگر در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ تمرکز صادرات محصولات کشاورزی و مقاصد صادراتی کاهش یافته است به عبارت دیگر میزان تنوع کالاها و مقاصد صادراتی محصولات کشاورزی افزایش یافته است.

در خصوص صادرات محصولات صنایع غذایی شاخص تمرکز برای شش ماه نخست سال های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ به ترتیب برابر ۰,۰۷۳ و ۰,۰۸۱ بوده است که نشان از تمرکز بسیار اندک صادرات محصولات صنایع غذایی دارد به عبارت دیگر تعداد گروه های محصولی متنوعی در ارزش صادرات محصولات صنایع غذایی نقش ایفا می نمایند و این تنوع در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ در حدود ۱۱ درصد کاهش یافته است. میزان شاخص تمرکز مقاصد صادراتی محصولات صنایع غذایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۰,۲۸۵ بوده است و این شاخص برای مدت مشابه سال ۱۴۰۳ برابر ۰,۲۲ بوده که نشان از افزایش ۲۹ درصدی تمرکز بازارهای صادراتی محصولات صنایع غذایی دارد.

جدول ۴. شاخص تمرکز محصولات و مقاصد صادراتی

شاخص تمرکز صادرات			
شاخص	شش ماهه اول سال ۱۴۰۳	شش ماهه اول سال ۱۴۰۴	نتیجه
محصولات کشاورزی			
بر مبنای گروه محصول	۰,۲۸۲	۰,۲۸	افزایش ۰,۷ درصدی تنوع
بر مبنای مقاصد	۰,۱۳۳	۰,۱۲۶	افزایش ۵,۶ درصدی تنوع
صنایع غذایی			
بر مبنای گروه محصول	۰,۰۷۳	۰,۰۸۱	کاهش ۱۱ درصدی تنوع
بر مبنای مقاصد	۰,۲۲	۰,۲۸۵	کاهش ۲۹ درصدی تنوع
عدد شاخص به سمت یک نشان از تمرکز بر یک محصول یا مقصد شاخص به صفر نشان از تنوع محصول یا مقصد			

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده های گمرک جمهوری اسلامی ایران

۴-۲- صادرات نهاده‌ها

۴-۲-۱- آفتکش‌ها

میزان صادرات آفتکش‌ها شامل حشره‌کش‌ها، قارچ‌کش‌ها، و گندزداها به تفکیک آماده و تکنیکال در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به ترتیب برابر ۱۸۸۳ و ۸۴ تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۸ و ۶۷ درصد کاهش یافته است. ارزش صادرات آفتکش‌های آماده در این بازه زمانی برابر ۲,۶ میلیون دلار بوده و برای آفتکش‌های تکنیکال نیز برابر ۱۳۹ هزار دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۴ و ۶۹ درصد کاهش را نشان می‌دهد. ارزش واحد هر تن آفتکش آماده در بازه زمانی شش ماهه ابتدای سال ۱۴۰۴ برابر ۱۴۱۵ دلار بوده و این شاخص برای آفتکش‌های تکنیکال نیز در همین دوره برابر ۱۶۴۹ دلار به ازای هر تن محاسبه شده است. با توجه به کاهش میزان و ارزش صادرات این محصولات در بازه‌ی سه ماهه و شش ماه به ممکن است صادرات به برخی از بازارهای مقصد محدود شده باشد.

۴-۲-۲- کودها

بررسی صادرات کود به تفکیک کودهای حیوانی و گیاهی و کودهای شیمیایی نشان از افزایش میزان صادرات کودهای حیوانی و پتاسه و NPK دارد و در مقابل صادرات کودهای فسفاته و میکرو کاهش یافته است. مقدار صادرات کودهای حیوانی یا گیاهی در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۶۹۷ تن بوده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته کاهش ۸۷ درصدی را به ثبت رسانده است. ارزش صادرات و ارزش واحد این محصول نیز به ترتیب برابر ۲۵۲ هزار دلار و ۳۶۲ دلار به ازای هر تن می‌باشد که نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ترتیب ۱۳ درصد کاهش و ۵۷۴ درصد افزایش یافته است. میزان صادرات کودهای شیمیایی در مجموع روندی کاهشی داشته و از ۳,۰۷ میلیون تن در شش ماهه ابتدای سال ۱۴۰۳ به ۲,۳ میلیون تن در دوره مشابه سال جاری رسیده که نشان از کاهش ۲۴ درصدی مقدار صادرات این محصول دارد همچنین ارزش صادرات در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۸۶۶,۴ میلیون دلار بوده که نشان از کاهش ۳ درصدی ارزش صادرات این گروه محصولی دارد. در مقابل قیمت واحد صادرات از ۲۹۱ دلار در شش ماهه اول سال ۱۴۰۳ به ۳۷۳ دلار به ازای هر تن در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ رسیده است که نشان دهنده رشد ۲۸ درصدی قیمت واحد این محصولات است.

بررسی ترکیب صادراتی کودهای شیمیایی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ نشان دهنده این موضوع است که کود ازته با صادرات ۲,۳۱ میلیون تنی و با ارزش ۸۶۵ میلیون دلار بیشترین سهم را از صادرات کودهای شیمیایی به خود اختصاص داده است هرچند میزان صادرات آن نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۴ درصد کاهش یافته است. ارزش واحد هر تن کود ازته صادراتی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۳۷۴ دلار به ازای هر تن می‌باشد که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۴ درصد بیشتر است. در این بازه زمانی میزان صادرات کود فسفاته صفر بوده و صادرات کودهای پتاسه، NPK و میکرو نیز به ترتیب برابر ۷۱۹, ۴۵۲۰ و ۸,۱ تن بوده است. به این ترتیب سهم محصولات مذکور از صادرات کود شیمیایی کشور بسیار محدود و ناچیز می‌باشد. ارزش صادرات کودهای پتاسه، NPK و میکرو نیز به ترتیب برابر ۳۰۳, ۶۵۹ و ۱۱ هزار دلار می‌باشد که دو گروه کودهای پتاسه و NPK نسبت به مدت مشابه سال گذشته شاهد رشد ۱۰۶ و ۲۷۷ درصدی در ارزش صادرات بوده‌اند اما ارزش صادرات کودهای میکرو نسبت به سال گذشته ۸۷ درصد کاهش یافته است. از منظر ارزش واحد کالاهای صادراتی نیز کود میکرو با ارزش واحد ۱۳۸۸ دلار

به ازای هر تن در رتبه نخست قرار دارد و پس از آن کودهای پتاسه، ازته و NPK به ترتیب با ارزش واحد ۴۲۲، ۳۷۴ و ۱۴۵ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

۳-۴-۲-بذور

میزان صادرات بذور و اندام رویشی از کشور در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۱۳,۳ هزار تن بوده در حالیکه مقدار صادرات این محصولات در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ برابر ۷,۹ هزار تن می‌باشد که نشان از رشد ۶۸ درصدی صادرات این محصولات دارد. ارزش صادرات بذور و اندام رویشی در شش ماه ابتدایی سال جاری برابر ۸,۳ میلیون دلار می‌باشد که نسبت به ارزش صادرات ۷,۵ میلیون دلاری در مدت مشابه سال گذشته ۱۰ درصد افزایش یافته این در حالی است که قیمت واحد محصول صادراتی از ۹۵۴ دلار به ازای هر تن در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۳ به ۶۲۶ دلار به ازای هر تن در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ رسیده که بیانگر کاهش ۳۴ درصدی ارزش واحد صادرات است.

۴-۴-۲-ماشین‌ها و ادوات کشاورزی

در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ میزان صادرات ماشین‌آلات کشاورزی و ادوات کاشت برابر ۱۱,۹ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ شاهد کاهش ۱۹ درصدی بوده است همچنین ارزش صادرات این گروه محصولات در شش ماهه سال ۱۴۰۴ برابر ۳۵,۵ میلیون دلار بوده که نسبت به رقم ۵۱ میلیون دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ کاهش ۳۱ درصدی را به ثبت رسانده است. ارزش واحد ماشین‌آلات کشاورزی و ادوات کشت صادراتی نیز از ۳۵۱۰ دلار به ازای هر تن در سال گذشته به ۲۹۶۴ دلار به ازای هر تن در ابتدای سال جاری رسیده است که نشان دهنده کاهش ۱۶ درصدی ارزش واحد محصولات صادراتی است.

۵-۴-۲-واکسن و دارو

میزان صادرات واکسن و داروهای مربوط به دام در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۷۴ تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۴۶ درصد افزایش یافته است. همچنین ارزش صادرات این محصولات این بازه زمانی برابر ۳۱۵ هزار دلار بوده که نسبت به ارزش حدود ۱۸۸ هزار دلاری مدت مشابه سال گذشته نشان دهنده افزایش ۶۷ درصدی می‌باشد. ارزش واحد هر تن واکسن و داروی صادراتی نیز در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۴۲۱۵ دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به ارزش واحد ۶۲۰۶ دلاری به ازای هر تن ۱۶ درصد کاهش یافته است.

۳- واردات محصولات کشاورزی

۱-۳- محصولات کشاورزی

مقدار و ارزش واردات محصولات کشاورزی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به ترتیب برابر ۱۳,۳ میلیون تن و ۷,۹۹ میلیارد دلار بوده است مقدار این متغیرها در مدت مشابه سال گذشته به ترتیب برابر ۱۱,۹ میلیون تن و ۷,۶ میلیارد دلار بوده است که با توجه به این اعداد میزان واردات در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۲ درصد و ارزش واردات محصولات کشاورزی نیز پنج درصد افزایش یافته است. در میان محصولات وارداتی محصول ذرت با سهم ۳۹ درصدی از کل مقدار واردات در رده نخست قرار گرفته است و پس از آن دانه سویا ۱۲٪، جو ۱۲٪، روغن نباتی ۸٪، و گندم ۸٪ از کل مقدار واردات محصولات کشاورزی در رده‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. پس از این محصولات نیز برنج، کنجاله، قند و شکر، انواع میوه و حبوبات به ترتیب با سهمی بین ۸ تا یک درصد از کل مقدار واردات در رده‌های ششم تا دهم قرار گرفته‌اند. ذکر این نکته ضروری است که هدف از واردات دانه

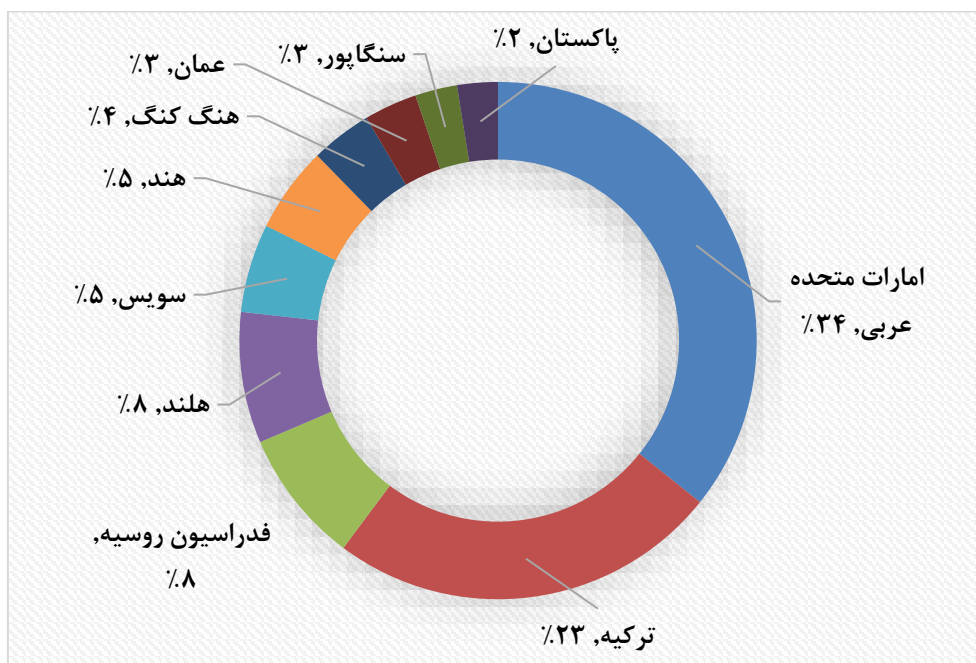
سویا تأمین روغن نباتی کشور می‌باشد در واقع واردات دانه سویا از سویی نیاز به روغن را تأمین و کنجاله حاصل از آن نیز بخشی از نیاز کشور به غذایی دام را تأمین می‌نماید.

بررسی میزان واردات از منظر ارزش حاکی از این است که محصول ذرت با سهمی ۲۱ درصدی از کل ارزش واردات در رده نخست قرار گرفته است و پس از آن روغن نباتی ۲۰٪، برنج ۱۴٪، دانه سویا ۱۱٪ و کنجاله ۶٪ در رده‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. پس از این محصولات جو، گندم، قند و شکر، انواع میوه و گوشت قرمز به ترتیب با سهمی بین ۶ تا دو درصد از ارزش صادرات محصولات کشاورزی در رده پنجم تا دهم قرار دارند.

ارزش واحد کالاهای وارداتی بخش کشاورزی در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۵۶۸ دلار به ازای هر تن می‌باشد. در بین کالاهای وارداتی ارزشمندترین گروه از کالاهای وارداتی بذور و سایر اندام‌های رویشی بوده که ارزش هر واحد از این محصول وارداتی در هر تن در حدود ۳۹ هزار دلار بوده است. پس از آن نیز چای با قیمت ۵,۷ هزار دلار به ازای هر تن در رده دوم قرار گرفته، پس از آن نیز گوشت قرمز با قیمت واحد ۵,۷ هزار دلار، قهوه ۵,۱ هزار دلار هزار دلار و حیوانات زنده ۳,۴ هزار دلار به ازای هر تن به ترتیب در رده‌های سوم تا پنجم ارزشمندترین محصولات وارداتی قرار دارند در مقابل محصولات گروه غلات از جمله جو ۲۸۳ دلار، ذرت ۳۱۰ دلار، گندم ۳۷۶ دلار، کنجاله ۴۶۶ دلار و دانه سویا ۵۲۳ دلار بر تن به ترتیب کم ارزش‌ترین محصولات کشاورزی وارداتی به کشور محسوب می‌شوند.

در نمودار ۵ مهمترین مبادی وارداتی کالاهای کشاورزی از منظر مقدار ارائه شده است. بر این اساس کشور امارات متحده عربی با سهم ۳۴ درصدی از کل واردات محصولات کشاورزی مهمترین مبداء واردات محصولات کشاورزی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ بوده است.

نمودار ۵. ده مبداء مهم واردات کالاهای کشاورزی از منظر مقدار در شش ماه سال ۱۴۰۴

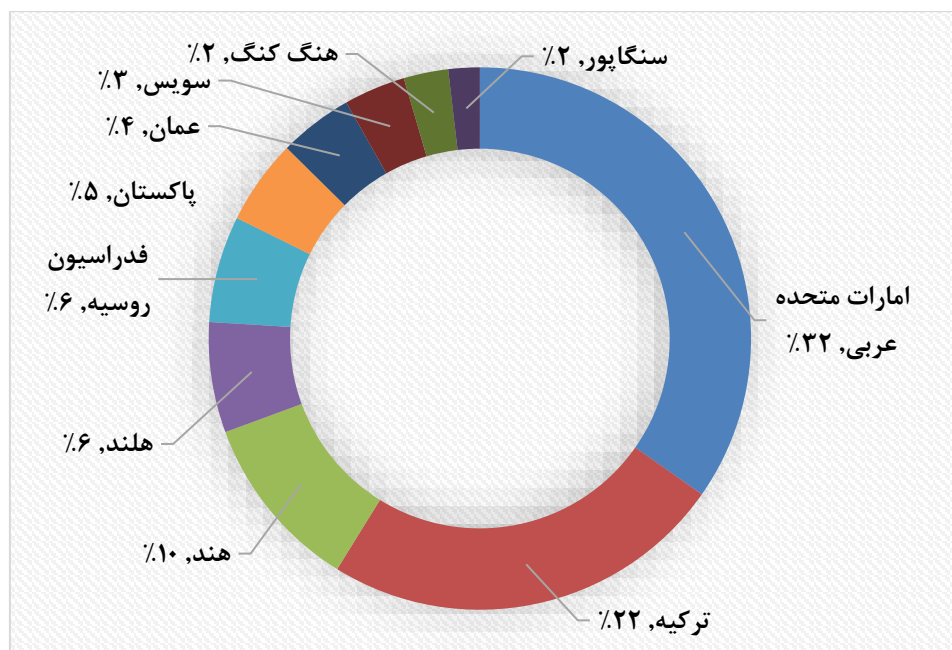

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران پس از امارات متحده عربی کشورهای ترکیه ۲۳٪، فدراسیون روسیه ۸٪، هلند ۸٪ و سوئیس ۵٪ از کل واردات محصولات کشاورزی به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم مهمترین مبادی واردات کالاهای کشاورزی قرار دارند.

علاوه بر مبادی فوق بخش کوچکتری از نیازهای کشور به محصولات خام کشاورزی از کشورهای هندوستان، هنگ کنگ، عمان، سنگاپور و پاکستان وارد می‌شوند که سهم هر یک از این کشورها از کل مقدار واردات محصولات کشاورزی ایران در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ بین ۵ تا دو درصد می‌باشد در واقع کشورهای مذکور ده کشور بزرگ تامین کننده محصولات خام کشاورزی ایران هستند و در مجموع سهمی ۹۵ درصدی از کل مقدار واردات محصولات کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده‌اند. لازم به ذکر است که مقایسه سهم کشورها در سه و شش ماه نخست سال جاری حاکی از این است که به تدریج سهم کشورهای امارات متحده عربی و ترکیه از واردات کالاهای کشاورزی افزایش یافته و در مقابل سهم سایر کشور از جمله روسیه، هلند و سوئیس کاهش یافته است.

در نمودار ۶ مهمترین مبادی واردات کالاهای کشاورزی ایران از منظر سهم در ارزش واردات مورد ارزیابی قرار گرفته است. بر اساس محاسبات صورت گرفته کشور امارات متحده عربی با سهمی ۳۲ درصدی از کل ارزش واردات محصولات کشاورزی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ در رده نخست قرار گرفته است. پس از این کشور، کشورهای ترکیه، هندوستان، هلند و فدراسیون روسیه به ترتیب با سهمی ۲۲، ۱۰، ۶ و ۶ درصدی در رده‌های دوم تا پنجم قرار دارند. پس از کشورهای مذکور، کشورهای پاکستان، عمان، سوئیس، هنگ کنگ و سنگاپور سهم بسیار کمتری از ارزش واردات محصولات کشاورزی ایران را به خود اختصاص داده‌اند به طوری که سهم این کشورها بین پنج تا دو درصد بوده است. در مجموع سهم کشورهای مذکور از ارزش واردات محصولات کشاورزی ایران در فصل ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۹۲ درصد بوده است. مقایسه سهم کشورها از ارزش واردات در سه ماهه و شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ نیز حاکی از این است که به تدریج سهم کشورهای امارات و ترکیه از ارزش واردات افزایش یافته و در مقابل سهم سایر کشورها از جمله هندوستان و هلند کاهش یافته است.

نمودار ۶. ده مبداء مهم واردات کالاهای کشاورزی از منظر ارزش در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

علاوه بر نکات پیش گفته شده مقایسه سهم کشورهای مبادی وارداتی از منظر مقدار و ارزش نشان از این مساله دارد که به غیر از کشورهای امارات متحده عربی و ترکیه که هم از نظر مقدار و هم از نظر ارزش در رده‌های اول و دوم

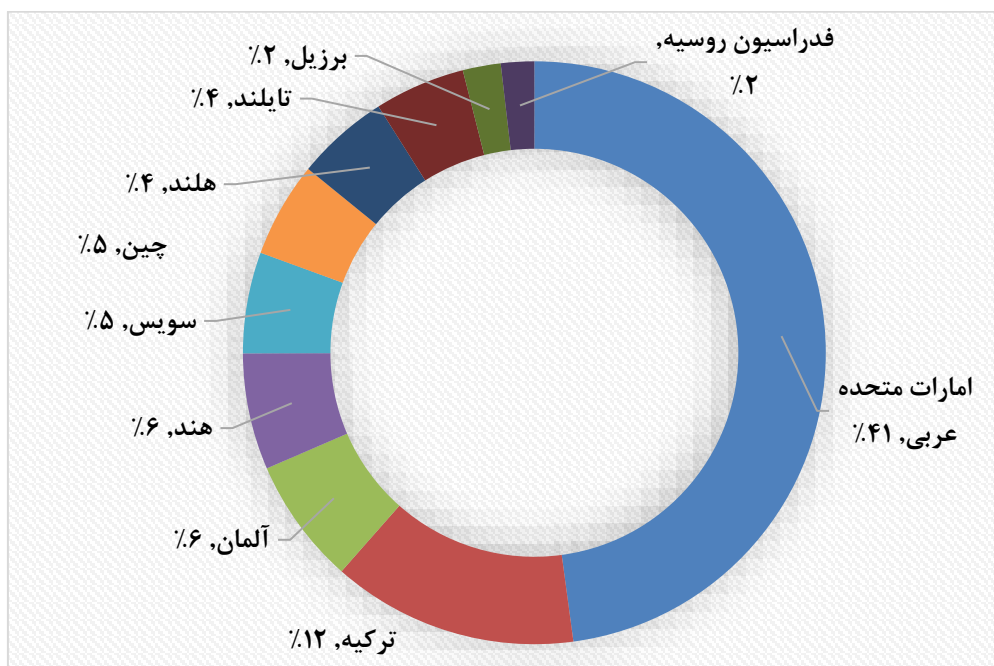
قرار دارند جایگاه سایر کشورهای دارای تفاوت‌هایی می‌باشد به عنوان مثال کشور هندوستان از نظر سهم از کل مقدار واردات در جایگاه ششم قرار دارد اما از نظر ارزش در بین مبادی اصلی وارداتی در رده سوم قرار گرفته است که این مساله می‌تواند نشان دهنده ارزش واحد بالاتر کالاهای وارد شده از هندوستان باشد.

۲-۳- محصولات صنایع غذایی

مقدار و ارزش واردات محصولات صنایع غذایی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۷۰ هزار تن بوده که نسبت به مقدار ۱۰۰ هزار تن در دوره مشابه سال ۱۴۰۳ شاهد کاهش ۳۰ درصدی بوده است. ارزش واردات محصولات صنایع غذایی نیز در از ابتدای سال ۱۴۰۴ تا پایان شهریور ماه برابر ۴۴۷ میلیون دلار بوده که نسبت به ارزش ۵۸۰ میلیون دلاری واردات در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ شاهد کاهش ۲۳ درصدی بوده است. در میان محصولات صنایع غذایی وارداتی گروه توتون، سیگار و انواع تنباکو با واردات ۱۹,۸ هزار تن و سهم ۲۸ درصدی در رتبه نخست قرار دارد و پس از آن گروه فرآورده‌ها از میوه و سبزیجات با مقدار واردات ۱۵,۲ هزار تن و سهم ۲۲ درصدی در رده دوم قرار گرفته است. کاکائو و فرآورده‌های آن با مقدار واردات ۱۰,۸ هزار تن و سهم ۱۵ درصدی، سایر فرآورده‌ها و مکمل‌ها و مواد افزودنی با مقدار واردات ۱۰,۳ هزار تن و سهم ۱۵ درصدی از کل واردات صنایع غذایی در رتبه‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند همچنین گروه سایر قندها و ملاس‌ها به ترتیب با مقدار واردات ۶,۷ هزار تن و سهمی معادل ۱۰ درصد از کل واردات در رده‌های پنجم مهمترین محصولات وارداتی قرار دارند. از منظر ارزش واردات گروه توتون، سیگار و انواع تنباکو با ارزش واردات ۱۷۲ میلیون دلار و سهم ۳۹ درصدی در رده نخست مهمترین محصولات وارداتی صنایع غذایی قرار دارد و پس از آن نیز کاکائو و فرآورده‌های آن با ارزش ۹۳,۴ میلیون دلار و سهم ۲۱ درصدی، سایر فرآورده‌ها، مکمل‌ها و افزودنی‌های غذایی با ارزش واردات ۷۹ میلیون دلار و سهم ۱۸ درصدی، شیر خشک با ارزش واردات ۳۷,۵ میلیون دلار و سهم ۸ درصدی و در نهایت فرآورده‌های حاصل از میوه و سبزیجات با ارزش واردات ۲۸ میلیون دلار و سهم ۶ درصدی از ارزش در رده‌های دوم تا پنجم مهمترین محصولات وارداتی صنایع غذایی قرار دارند. از سوی دیگر خوراک آماده دام و طیور، سایر قندها و ملاس‌ها و سیوس با سهم کمتر از ۵ درصد از ارزش واردات محصولات صنایع غذایی کم اهمیت‌ترین محصولات وارداتی می‌باشند.

بررسی ارزش واحد کالاهای صنایع غذایی وارداتی حاکی از این است که ارزش هر واحد کالاهای این گروه در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۶۳۸۸ دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۱ درصد افزایش یافته است. در میان محصولات مختلف وارداتی شیر خشک با ارزش واحد ۱۶,۱ هزار دلار به ازای هر تن در رده نخست قرار گرفته و پس از آن توتون، سیگار و انواع تنباکو، کاکائو و فرآورده‌های آن، سایر فرآورده‌ها و مکمل‌های و افزودنی‌های غذایی و خوراک آماده دام و طیور هر یک به ارزش واحد ۸,۷، ۸,۶، ۷,۶ و ۴,۹ هزار دلار به ازای هر تن در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار دارند.

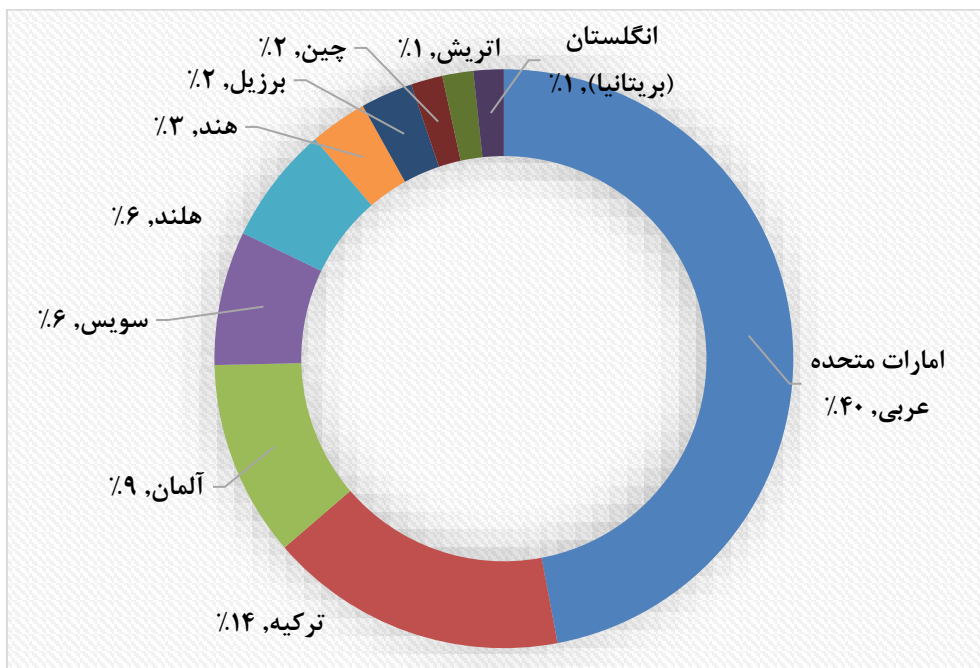
نمودار ۷. ده مبدا مهم واردات کالاهای صنایع غذایی از منظر مقدار در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

در نمودار ۷ مهمترین مبادی واردات کالاهای گروه صنایع غذایی و سهم هر یک از مبادی از کل حجم واردات نمایش داده شده است. بر اساس بررسی و محاسبات صورت گرفته در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ کشور امارات متحده عربی با سهم ۴۱ درصدی از کل مقدار واردات محصولات صنایع غذایی در رتبه نخست قرار گرفته است و پس از آن کشورهای ترکیه، آلمان، هندوستان و سوئیس به ترتیب با سهم ۱۲، ۶، ۶ و ۵ درصدی در رده‌های دوم تا پنجم مهمترین مبادی واردات کالاهای صنایع غذایی قرار گرفته‌اند. پس از آن نیز کشورهای چین، هلند، تایلند، برزیل و فدراسیون روسیه با سهمی بین ۵ تا ۲ درصد از مقدار واردات محصولات صنایع غذایی در بین کشورهای مبادی وارداتی در رتبه‌های ششم تا دهم قرار گرفته‌اند در مجموع نیز حدود ۸۷ درصد از مقدار واردات صنایع غذایی به کشور از مبادی فوق از مبادی مذکور صورت می‌گیرد.

نمودار ۸. ده مبدا مهم واردات کالاهای صنایع غذایی از منظر ارزش در شش ماه سال ۱۴۰۴

محاسبات مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی آب اتاق ایران بر مبنای داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران

در نمودار ۸ مهمترین مبادی واردات محصولات صنایع غذایی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ بر حسب ارزش ارائه شده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته کشور امارات متحده عربی با سهم ۴۰ درصدی از کل ارزش واردات صنایع غذایی مهمترین مبدا واردات این محصولات می‌باشد و پس از آن نیز کشور ترکیه، آلمان، سوئیس و هلند به ترتیب با سهم ۱۴، ۹، ۶ و ۶ درصد در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. پس از کشورهای مورد اشاره کشورهای هندوستان، برزیل، چین، اتریش و انگلستان سایر مبادی وارداتی کالاهای صنایع غذایی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به حساب می‌آیند. در مجموع کشورهای فوق سهمی ۸۴ درصدی از ارزش کالاهای صنایع غذایی وارداتی کشور را به خود اختصاص داده‌اند. مقایسه مبادی وارداتی در سه ماه و شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که در شش ماهه دوم سهم کشور آلمان از ارزش واردات محصولات افزایش یافته و در مقابل سهم کشورهای هلند و سوئیس از در واردات محصولات صنایع غذایی کاهش یافته است.

۱-۲-۳-آفتکش‌ها

میزان واردات آفتکش‌های (شامل حشره‌کش‌ها، قارچ‌کش‌ها، علف‌کش‌ها و گندزداها) آماده در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۵,۱ تن بوده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۴۵ درصد کاهش یافته است همچنین واردات آفتکش‌های آماده از نظر ارزش در این بازه زمانی معادل ۴۴ میلیون دلار بوده که این شاخص نیز نسبت به مدت مشابه سال گذشته شاهد کاهش ۳۶ درصدی بوده است. هر تن آفتکش آماده وارد شده در شش ماه نخست سال ۱۴۰۴ ارزشی معادل ۸,۵ هزار دلار داشته که نسبت به ارزش ۷,۲ هزار دلاری مدت مشابه سال گذشته افزایش ۱۷ درصدی را به ثبت رسانده است.

میزان واردات آفتکش‌های تکنیکال در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۲,۱ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۳۳ درصد کاهش یافته است همچنین ارزش واردات آفتکش‌های تکنیکال نیز نسبت به مدت مشابه سال گذشته کاهشی ۱۸ درصدی را به ثبت رسانده است به طوری که ارزش واردات این نهاد از ۴۰,۲ میلیون دلار در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ به ۳۲,۸ میلیون دلار در سال ۱۴۰۴ کاهش یافته است. ارزش واحد هر تن محصول در سال ۱۴۰۳ برابر ۱۲,۴ هزار دلار بوده و این شاخص در سال ۱۴۰۴ به ۱۵,۱ هزار دلار رسیده و نشان از

افزایش ۲۲ درصدی قیمت آفتکش تکنیکال وارداتی دارد به عبارت دیگر با توجه به رشد قابل توجه ارزش واحد کالاهای وارداتی به نظر می‌رسد محصول وارد شده به کشور در ابتدای سال جاری از نظر کیفی مناسب‌تر بوده است. با توجه به کاهش حدود ۴۰ درصدی میزان واردات آفتکش‌ها آماده و تکنیکال در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ در صورتی که این نهاده از محل دیگری (تولید داخلی) تامین نشده باشد این احتمال وجود دارد که کشاورزان در مقابله با آفات و بیماری‌های گیاهی با مشکل مواجه شوند.

۲-۲-۳- کودها

کود وارداتی کشور شامل دو گروه کود حیوانی و نباتی و کود شیمیایی می‌باشد میزان کود حیوانی و نباتی وارد شده به کشور در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ برابر ۵,۷ هزار تن و به ارزش ۱۴,۹ میلیون دلار می‌باشد که از منظر مقدار و ارزش نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ترتیب ۳۰ و ۱۱ درصد افزایش یافته است. همچنین ارزش هر واحد کود حیوانی و نباتی وارداتی در دوره مذکور برابر ۲,۵۸ هزار دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ شاهد کاهش ۱۵ درصدی می‌باشد.

میزان و ارزش واردات مجموع کودهای شیمیایی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به ترتیب برابر ۱۹۰ هزار تن و ۱۶۶ میلیون دلار است که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ به ترتیب از نظر مقدار ۱۳ درصد افزایش یافته و از نظر ارزش ۳ درصد کاهش یافته است. در میان کودهای شیمیایی وارد شده به کشور در این مدت بیشترین سهم از نظر مقدار و ارزش به ترتیب با سهم ۴۰ و ۳۳ درصدی مربوط به کود فسفره می‌باشد که میزان واردات آن معادل ۷۵ هزار تن و ارزش آن برابر ۵۵,۴ میلیون دلار است. پس از کود فسفره، کود پتاسه با سهم ۳۵ درصد از مقدار و ۲۹ درصد از ارزش در رده دوم مهمترین کود شیمیایی وارداتی قرار دارد و در رده سوم نیز کود ازنه با سهم ۱۴ درصد از مقدار و ۸ درصد از ارزش در رده سوم قرار گرفته است. میزان واردات کودهای پتاسه و ازنه در این بازه زمانی به ترتیب برابر ۶۶,۷ و ۲۵,۷ هزار تن بوده و ارزش واردات این دو کود نیز به ترتیب برابر ۴۷,۴ و ۱۳,۹ میلیون دلار می‌باشد. پس از آن نیز کود NPK با سهم ۹ درصدی از مقدار واردات و ۲۱ درصدی از ارزش و با مقدار و ارزش واردات ۱۷,۷ هزار تن و ۳۵,۶ میلیون دلار در رده بعدی قرار گرفته است. سایر کودها و همچنین کودهای میکرو نیز از نظر مقدار نقش قابل توجهی در سبد کودهای وارداتی کشور در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نداشته‌اند اما از منظر ارزش کودهای میکرو سهمی ۷ درصدی از کل ارزش واردات کود شیمیایی را به خود اختصاص داده‌اند. بررسی ارزش واحد کودهای وارداتی نیز به طور کلی نشان از کاهش ارزش واحد این محصول وارداتی دارد به طوری که ارزش هر واحد کود شیمیایی وارداتی از ۱۰۲۳ دلار به ازای هر تن در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ به ۸۷۶ دلار در مدت مشابه سال ۱۴۰۴ رسیده است و در این بین کود میکرو با ارزش واحد ۶۴۶۸ دلار به ازای هر تن، سایر کودها با ارزش ۲۹۷۲ دلار به ازای هر تن و کود NPK با ارزش ۲۰۱۱ دلار به ازای هر تن در رده‌های اول تا سوم گران قیمت‌ترین کودهای وارداتی قرار دارند و از سوی دیگر کود ازنه با ارزش واحد ۵۴۱ دلار به ازای هر تن ارزان قیمت‌ترین کود وارداتی محسوب می‌شود.

۳-۲-۳- بذور

در شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۴ میزان واردات بذور و اندام تکثیر شونده گیاهی برابر ۱۹۴۵ تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۹ درصد کاهش یافته است. از نظر ارزش نیز میزان واردات بذور و اندام تکثیر شوند گیاهی در این بازه زمانی به حدود ۷۸,۳ میلیون دلار رسیده است که نسبت به ارزش ۷۸,۹ میلیون دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ کاهش یک درصدی را به ثبت رسانده است. ارزش واحد هر تن بذر و اندام تکثیر شونده گیاهی شش ماهه ۱۴۰۴ برابر ۴۰ هزار دلار بوده در حالی که ارزش واحد این گروه از کالای وارداتی در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ برابر ۲۸,۵ هزار دلار بوده که نشان از رشد ۴۱ درصدی این متغیر در شش ماه اول سال ۱۴۰۴ نسبت به مدت

مشابه سال گذشته دارد. کاهش مقدار واردات بذر نیز با توجه به اینکه نهاده مهمی در تولید محصولات کشاورزی به ویژه محصولات گلخانه‌ای به حساب می‌آید می‌تواند هشدار دهنده باشد.

۴-۲-۳- ماشین‌های و ادوات کشاورزی

مقدار واردات ماشین‌آلات کشاورزی و ادوات کشت در شش ماه نخست ۱۴۰۴ برابر ۳۲,۱ هزار تن بوده که نسبت به مقدار واردات این کالاهای در مدت مشابه سال گذشته ۴۹ درصد کاهش یافته است. ارزش واردات این محصولات نیز در دوره مذکور برابر ۳۶۳ میلیون دلار بوده که نسبت به ارزش ۸۶۰ میلیون دلاری شش ماه ابتدایی سال ۱۴۰۳ کاهش ۵۸ درصدی را به ثبت رسانده است. ارزش هر واحد ماشین‌آلات وارداتی در مدت زمان مورد بررسی در سال ۱۴۰۴ برابر ۱۱,۳ هزار دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۷ درصد کاهش را به ثبت رسانده است. در بین ماشین‌آلات کشاورزی وارداتی بیشترین سهم از نظر ارزش و مقدار با ۷۰ درصد مربوط به واردات تراکتورهای کشاورزی می‌باشد و پس از آن نیز سایر ماشین‌آلات با سهمی ۸ درصدی از مقدار و ۱۴ درصدی از ارزش ماشین‌آلات سورت و بسته‌بندی با سهمی ۷ درصدی از ارزش و ۳ درصدی از واردات در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

۵-۲-۳- واکسن و دارو

میزان واردات واکسن و داروی مربوط به بخش کشاورزی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر ۱۱۴ تن و به ارزش ۹۹۵ هزار دلار بوده است که تمامی این مقدار مربوط به واردات دارو می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که مقدار و ارزش واردات این محصولات نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ترتیب ۴۷ و ۵۲ درصد کاهش یافته است همچنین ارزش واحد هر تن داروی وارداتی در مدت زمان مورد بررسی برابر ۸,۷ هزار دلار به ازای هر تن بوده که نسبت به ارزش ۹,۷ هزار دلاری سال گذشته کاهش ۱۰ درصدی را نشان می‌دهد.

۴- منابع

- ۱- خداداد کاشی، ف و شهیکی تاش، م. (۱۳۸۴). سنجش درجه رقابت در بازارهای جهانی کالاهای منتخب سنتی و کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال سیزدهم، شماره ۵۱، پاییز ۱۳۸۴.
- ۲- گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۴). اطلاعات صادرات و واردات شش ماهه ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴.

Available at:

https://irica.ir/web_directory/73903-%D8%A2%D9%85%D8%A7%D8%B1-%D8%B3%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D8%A7%D8%B1%DB%8C.html

- ۳- هرورانی، ح؛ ثاقب، ح؛ آذربایجانی، ع و عزیزنژاد، ص. (۱۴۰۱). معرفی و تحلیل برخی شاخص‌های حوزه بازرگانی خارجی ایران. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۱).

- 4- OECD/FAO (2023), OECD-FAO Agricultural Outlook 2023-2032, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/08801ab7-en>.

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب

تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان موسوی (فرصت)، شماره ۱۷۵
کدپستی: ۱۵۸۳۶۴۸۴۹۹ شماره تماس: ۸۵۷۳۲۸۵۱-۰۲۱
وب سایت: www.awnrc.com ایمیل: info@awnrc.com